

Korte boekbespreking

Brieven van een kroongetuige

T.M. Hofman

Opnieuw is er reden om de redacteur en de medewerkers aan de serie ‘Commentaar op het Nieuwe Testament’, verschijnend bij Kok Kampen, te feliciteren met een nieuw deel. Dr. Pieter J. Lalleman nam de uitgave van *1, 2 en 3 Johannes. Brieven van een kroongetuige voor zijn rekening.*

De ondertitel is al veelzeggend en geeft uiting aan een bewuste keuze op het veld van de canoniek, of ook wel genoemd de inleidingsvragen van dit boek.

Algemene inleiding

In de algemene inleiding (p. 9-50) schetst Lalleman een helder beeld van de vragen die leven rond deze brieven, als verschillen in taal en stijl, auteurschap en de relatie met het Johannesevangelie en met de Openbaring aan Johannes. Hij noemt de argumenten van tegenstanders van het johanneïsch auteurschap, weegt deze en maakt zelf een bewuste en onderbouwde keuze voor het van oudsher heersende standpunt omtrent de apostel Johannes als auteur. Ook Openbaring beschouwt Lalleman als een volwaardig ‘familielid’, al richt hij zich vooral op de relatie tussen de brieven en het Johannesevangelie. De link tussen Openbaring en de brieven van Johannes ligt vooral in uitdrukkingen als ‘geboden bewaren’, ‘getuigen’, ‘getuigenis’ en ‘overwinnen’, en in het feit dat de schrijver niet altijd duidelijk onderscheid maakt tussen God en Jezus Christus (p. 13). Tevens signaleert de auteur verschillen tussen de brieven en Openbaring, rond het gebruik van antichrist(en) en de historische setting van de teksten. Het zou te ver voeren hier alle argumenten op te sommen. Lalleman komt voor wat betreft het auteurschap op p. 18/19 tot een heldere conclusie. Voor 1 Johannes kunnen we op grond van de nauwe verbinding met het Johannesevangelie ‘zonder twijfel aannemen dat Johannes de schrijver was’. We lezen inzake 2 en 3 Johannes, dat er minder overtuigende gegevens zijn en geen sluitend bewijs. Lalleman zoekt vervolgens bewuste aansluiting bij de vroege kerk om zo ‘ook deze twee brieven te beschouwen als door de apostel Johannes geschreven’.

Het is waardevol dat dit commentaar tevens aandacht geeft aan de hypothese van een apart johanneïsch christendom, o.a. hier te lande verdedigd door B.W.J. de Ruyter. Lalleman typeert deze aanpak terecht als ‘een typisch westerse en modernistische overschatting van de mogelijkheid om de geschiedenis te reconstrueren op basis van enkele verkondigende teksten’ (p. 23).

Ruime aandacht krijgt in het algemene deel het onderzoek naar de aanleiding tot het schrijven - de dwaalleer. In deze uiteenzettingen is Lalleman duidelijk in zijn element en biedt dit commentaar waardevolle lijnen. Ook hier is de vroegere en de actuele discussie in hoofdlijn verwerkt.

Voor de plaats van herkomst wordt aansluiting gezocht bij de oude kerk en is Efeze als plaats van ontstaan van de brieven waarschijnlijk. Als datering opteert Lalleman voor de jaren 80 of 90 van de eerste eeuw, er leven mogelijk nog andere ooggetuigen. Ook de verhouding tussen 1 en 2 Johannes krijgt aandacht, waarbij de mogelijkheid genoemd wordt, dat 2 Johannes eerder geschreven werd dan 1 Johannes. Zo legt Lalleman in dit commentaar eerst 2 Johannes uit, daarna 3 Johannes en ten slotte de eerste brief van Johannes.

Uitleg

De uitleg van de tweede brief van Johannes gebeurt aan de hand van een perikoopindeling. Daarin krijgen de verzen 7-11 met betrekking tot 'de waarheid over Jezus de Zoon' inhoudelijk de meeste aandacht. Er dreigen gevaren, vooral rond de juiste kijk op Jezus. De apostel gaat hier in op de confrontatie waarheid en leugen. Niet iedere uitlegger heeft begrip voor de aanpak van de apostel. Er staat echter heel veel op het spel. Het accent op het komen van Gods Zoon (2 Joh. 7) in deze wereld legt een link naar het Johannesevangelie en benadrukt de menswording als essentieel voor het christelijk geloof. Hier ligt de grondfout van de dwaalleraars. De vraag rees hoe en wie Jezus was. De tegenstanders dachten aan een schijnlichaam en ontkenden het verzoenende offer voor de zonden.

Tevens gaat Lalleman uitvoerig in op de uitdrukking 'komende in het vlees' en het opvallende gebruik van 'antichrist'. Uitvoerig schildert dit commentaar de waarschuwing aan de gemeente en daarbij horend de positieve tegenpool en tevens de praktische gevolgen die dat o.a. heeft voor de weigering om de dwaalleraars te ontvangen. Lalleman maakt duidelijk waarom dat de lijn behoort te zijn.

In ruim 20 pagina's geeft dit commentaar vervolgens een uitleg van 3 Johannes, waarbij de verzen 5-12 de kern vormen. Daarin krijgt de kwalijke rol van Diotrefes ruime aandacht als een waarschuwing niet alleen voor het verleden, maar ook voor het heden (p. 97). Zo komt er in deze brief een appèl aan de orde om goed en kwaad te blijven onderscheiden, en het goede te praktiseren, want dat hoort bij God. Daarbij is iemands positie tegenover God bepalend.

De eerste brief van Johannes, tevens de grootste van omvang, krijgt ruime aandacht in dit commentaar. Na enkele tientallen pagina's thematische uitleg rond een elftal thema's als: God de Vader, Jezus de Christus, de Heilige Geest, volgt een vers-voor-versverklaring. Ook daaruit een enkele greep om het commentaar te proeven.

Op p. 131 vinden we een mooie uitleg rond het gebruik van verschillende werkwoorden in 1 Johannes 1:1v met een grote nadruk op Johannes' zintuiglijke ervaring van Christus' komst. Horen, zien met eigen ogen, aanschouwen, tasten met de handen etc. geven uitdrukking aan de lichamelijke van Johannes' ervaringen. De schrijver is kroongetuige en staat tegenover dwaalleraars die de menswording van Gods Zoon en het kennen van Hem ontkennen. Ook hier trekt Lalleman (op p. 132) de lijnen door naar onze situatie.

De misleiders en de zonde komen scherp in beeld, maar de Geest en de liefde zijn bepalend voor de kinderen van God.

Een aanbeveling

Het was verleidelijk meer door te geven uit dit fraaie boek, maar u moet het zelf ter hand nemen. Het commentaar laat helder zien dat de ondertitel 'Brieven van een kroongetuige' passend is voor toen en thans. Lalleman schrijft met kennis van zaken, daarbij ook de Handelingen van Johannes betreffend. Het werk is in een goed te volgen stijl gesteld en fraai uitgevoerd. Voor sommige begrippen wordt verwezen naar het commentaar op het Johannesevangelie. De lezer wordt wel geacht dat ter beschikking te hebben.

We mogen dankbaar zijn dat deze serie in het Nederlandse taalgebied verschijnt. Dit deel laat opnieuw zien, dat er in gesprek met andere uitleggers en vooral door intensieve omgang met de tekst zelf waardevolle handreikingen plaatsvinden. Zo krijgt het heilshandelen van God in Christus door de Heilige Geest in dit werk het volle accent en wordt de gemeente aangespoord en geestelijk toegerust uit dit heil te leven en het getrouw getuigend door te geven.

N.a.v. Pieter J. Lalleman, *1, 2 en 3 Johannes. Brieven van een kroongetuige*, uitg. Kok, Kampen 2005. ISBN 90 435 1058 0. 232 pag. Prijs €27,90.

Dr. T.M. Hofman is hoogleraar Nieuwe Testament aan de chr. geref. TU te Apeldoorn.